

СТАРА
СОФИЯ
В ЦВЯТ

АЛБУМ СЪС 100 ФОТОГРАФИИ

OLD SOFIA
IN COLOUR

ALBUM WITH 100 PHOTOGRAPHS

БЪЛГАРСКА ИСТОРИЯ

© Мартин Чорбаджийски, *автор на текстовете*

© Антон Оруш, *автор на предговор*

© Русанка Одринска, *коректор*

© Янко Илиев, *снимки – ретуш и цвят*

© Светослав Марков, *превод на английски*

© Александра Младенова, *графично оформление и корица*

Снимките на страници 108, 109 и 120 са от колекция на Фондация „Цанко Лавренов“ и са предоставени от Лаврен Петров.

Снимките на страници 85, 110, 114, 115 и 116 са от фотоархив „Тодор Славчев“ и са предоставени от Яна Узунова.

София, 2021 г.

ISBN: 978-619-7496-54-3

© Martin Chorbadzhiyski, *Text Author*

© Anton Orusch, *Foreword Author*

© Rusanka Odrinska, *Proof-Reader*

© Yanko Iliev, *Photo Retouch and Colourisation*

© Svetoslav Markov, *Translation*

© Alexandra Mladenova, *Graphic Design and Cover*

The photographs on pages 108, 109 and 120 are from the collection of the Tsanko Lavrenov Foundation and are provided by Lavren Petrov.

The photographs on pages 85, 110, 114, 115 and 116 are from the Todor Slavchev Photarchive and are provided by Yana Uzunova.

Sofia, 2021

СТАРА
СОФИЯ
В ЦВЯТ

АЛБУМ СЪС 100 ФОТОГРАФИИ

OLD SOFIA
IN COLOUR

ALBUM WITH 100 PHOTOGRAPHS

София
2021

СЪДЪРЖАНИЕ

CONTENTS

ПРЕДГОВОР – 7
FOREWORD – 7

I

Началото: голямото село става столица – 9
In the Beginning: the Big Village Becomes a Capital – 9

II

Променящият се град към края на XIX век – 17
The Changing City by the End of the XIX Century – 17

III

Новият век и новите възможности – 25
A New Century and New Opportunities – 25

IV

Възход и упадък във войните
за национално обединение – 45
Rise and Decline During the Wars
for National Unification – 45

V

Първото десетилетие след Ньойския договор – 55
The First Decade after the Treaty of Neuilly – 55

VI

София през 30-те: началото на златните години – 73
Sofia in the 30s: Start of the Golden Age – 73

VII

Във вихъра на Втората световна война – 93
In the Whirlwind of World War II – 93

VIII

София по пътя към Народната република – 113
Sofia on the path to the People's Republic – 113

ПРЕДГОВОР

София е град на хилядолетия, оставили свои видими и невидими следи навсякъде около нас. Достатъчно е да се разходим из най-старите централни части, за да открием тракийски, римски, византийски и османски руини, следвани от градежи на Третото българско царство. Някои от реликвите на древната ни столица са устояли на времето, така че днес можем да ги видим в цялост и дори да ги обходим, докато другаде сме наследили само основите на някогашните сгради. Градът се обновява, преминава през различни епохи и неминуемо нови пейзажи заменят старите – на мястото на калните улици се появяват широки булеварди, а модерни многоетажни жилищни сгради наследяват старите кирпичени къщурки.

Забележителностите на София са ни добре известни, но градът е много повече от тях. Той е жив организъм, който се развива постоянно и пази историите на различни хора от различни епохи. За съжаление, колективният спомен за миналото най-често се ограничава в това, което непосредствено можем да видим и докоснем, а изгубеното често е грозено от забрава. И колкото повече то се отдалечава от нас, толкова по-сигурно е, че някой ден ще изчезне от съзнанията на бъдещите поколения.

„Стара София в цвят“ идва, за да промени това. Това е първият по рода си луксозен албум с колекция от избрани оцветени фотографии на столицата ни такава, каквато са я познавали нашите предци. Изданието ще ни покаже често забравяни страни от живота на града и ще ни ги поднесе по нов начин. Създадено е от обединените усилия на „Българска история“ и „Royal Bulgaria in Colour/Царство България във цвят“ и съдържа 100 ретуширани и оцветени снимки, проследяващи битието на града от западнало ориенталско селище от края на XIX в. до многофункционалната модерна столица от 30-те и 40-те години на следващия. Поставайки фокус върху живота на обикновените хора, албумът показва израстването на София – нейните хора, улици и детски градини, появата на новите забавления и трамвайния звън, издигането на знаковите представителни сгради. В последните страници пък ще видим и началото на нов период в градската история – големите строежи след 1944 г. и изграждането на мащабен център, обликът на който е тук и до ден днешен.

Антон Оруш

FOREWORD

Sofia is a millennium-old city. Each one of these years has left both visible and invisible traces everywhere around us. It should be enough to simply walk through the older central parts of the city in order to discover Thracian, Roman, Byzantine and Ottoman remnants, followed by constructions from the Third Bulgarian Tzardom. Some of these relics of our ancient capital have withstood the test of time and we can see them today intact and even walk around them, while from others we have inherited just their foundations. The city is constantly improving, it passes through different historical periods and inevitably the new landscapes replace the old ones – the muddy streets give way to wide boulevards, and the modern multi-storey residential buildings appear in place of the old adobe houses.

The landmarks of Sofia are well-known, but the city is much more than this. It is a living organism, which develops constantly, yet it retains within itself the stories of different people from different periods. Unfortunately, the collective memory of the past is most often limited to objects which we can touch or see, while the lost ones draw closer to oblivion. And the further back in time they are from us, the more likely they are to disappear from the memories of future generations.

Old Sofia in Colour aims to change all this. It is the first luxurious album of its kind with a collection of specifically-chosen colourised photographs of our capital city, the way it was known by our predecessors. The book will uncover often forgotten aspects of our city's life in a new way. It is the joint effort of the Association *Bulgarian History* and *Royal Bulgaria in Colour* and is comprised of 100 retouched and colourised photos, documenting the city life from a decayed oriental settlement at the end of XIX c. to the multifunctional modern capital in the 30s and 40s of the next century. The album focuses on the life of ordinary people and shows the growth of Sofia in terms of population, streets and kindergartens, the appearance of new kinds of entertainment and the ring of the trams, the construction of the emblematic representative buildings. In its last pages we can see the beginning of a new period of the city's history as well – the big constructions after 1944 and the creation of the large-scale centre, which can be seen nowadays.

Anton Orusch

I

Началото:
голямото село
става столица

In the Beginning: the Big
Village Becomes a Capital

**Калната столица – ул. „Самоковска“
(бъдещата ул. „Граф Игнатиев“)
с Черната джамия на заден план**

На 3 април 1879 г. Учредителното събрание избира за столица на възродената българска държава София. Но ако човек посети града тогава, и през ум не би му хрумнало, че това място може да е столица. Описвана е като „едно голямо и неуредено село“, оценка, която не е далеч от реалността. Пространствата на града са мръсни, пътищата са изпълнени с дупки, на места дори няма калдъръм, а населението към 1880 г. едва надвишава 20 000 души.

**The muddy capital – *Samokovska Street*
(present-day *Graf Ignatiev Street*)
with the *Black Mosque* in the background**

On April 3, 1879, the Constituent Assembly chose Sofia to be the capital city of the *reborn* Bulgarian state. Despite this, if one were to visit Sofia back then, it would not have occurred to them that this settlement could have been considered a capital city. It has been described as “a large and untidy village” – a statement which was fairly close to reality. The expanses of the city were dirty, the roads were *dotted* with potholes and puddles while not even cobblestone streets existed in certain parts of town. The population by 1880 barely exceeded 20,000 people.

**Група военни музиканти позират
пред „Св. София“
1878 г.**

Младата столица прави най-голямо впечатление със своите църкви, но далеч не всички от тях са в добро състояние. Такъв е случаят със „Св. София“, един от най-старите християнски паметници в България. Земетресение от 1858 г. нанася тежки поражения на сградата и затова не е изненада, че след Освобождението е използвана като склад на газта за уличното осветление и наблюдателен пункт на пожарната. Едва в началото на XX век се вземат сериозни мерки за нейната реставрация и проучване.

**A group of military musicians pose
in front of *St. Sophia* Church
1878**

The recently-declared capital has been admired for its numerous churches, despite the fact that not all of them were in good condition. Such was the case with *St. Sophia* church, one of the oldest Christian monuments in Bulgaria. The 1858 earthquake had caused severe damage to its facade and, therefore, it was no surprise that after the Liberation of 1878, the church was used as an improvised gas depot, as well as an observation post for the needs of the firefighter brigade. Purposeful restoration works and scientific research of the church itself were conducted in early 20th century.

Църква „Св. Крал“ (преди преустройството)

Сред представителните столични храмове не бива да пропускаме катедралата „Св. Крал“, дължаща името си на съхраняваните в нея мощи на сръбския крал светец Стефан Урош II Милутин. След Освобождението църквата получава осем камбани като подарък от княз Дондуков-Корсаков, за които е направена отделна постройка. Значението на храма е подчертано още в първия регулационен план на столицата, където е определен като една от опорните точки на града, около която се предвижда създаването на площад.

St. Kral Cathedral (before the reconstruction)

Among the more presentable religious temples of Sofia was *St. Kral* Cathedral, whose name is derived from the holy relics which are being kept within it – those of the Serbian King and Saint *Stefan Uroš II Milutin*. After the Liberation of Bulgaria, the church was equipped with eight church bells which had been gifted by Prince Dondukov-Korsakov. A dedicated building was additionally erected to accommodate these bells. The significance of the temple had been emphasised within the first regulatory plan of the capital, as it was meant to serve as one of the key sights of the city with a wide square encompassing the temple itself.

**Граднката на Конака
(бъдещ княжески дворец)
1880 г.**

Първите стъпки към преобразяването на града не могат да пропуснат Двореца, дом на държавния глава. Това е бившият турски конак, чието преустройство започва от есента на 1878 г., но дори и с купените на старо от Виена мебели промените са незначителни. Ремонтните дейности се подновяват още през 1880 г. Новата сграда е тържествено открита на 26 декември 1882 г., а първото паметно събитие, отбелязано в нея, е посрещането на новата 1883 г.

**The Gardens of the old *Konak*
(future Royal Palace)
1880**

The first steps in transforming the city could not have missed the Palace – the official residence of the Head of State. The building represented a former Ottoman *konak* whose transformation into a Royal palace began in the autumn of 1878. Yet, the changes to the facade itself were modest at best, while the Viennese furniture which was ordered in, had been pre-owned. Renovation resumed in 1880 and the new building was formally opened on December 26, 1882. The first public event, which took place within its walls, was the New Year celebrations for 1883.

Шареният мост (днешният Лъвов мост)

Някои мерки за облагородяването на градската среда са наложителни и затова бързо изпълнени. Сред първите области под внимание са хигиената и здравеопазването. Започва се пресушаване на съществуващите блата, с което изчезва големият брой мухи и жаби. Също поради опасения за здравето на столичани извън града са преместени Конският и Говежият пазар. Издигнатите през турско време постройки се събарят, изграждат се и се поправят улици и площади.

Motley Bridge (present-day Lion's Bridge)

Certain measures, aimed at improving the urban environment, were imperative and therefore were duly taken. The most important spheres for consideration were hygiene and healthcare. A campaign to drain the *long-existent* marshes had begun, which quickly resolved the problem with the high number of flies and frogs. Due to concerns over the health of the residents of Sofia, the so called *Horse* and *Cattle* markets have been relocated. The buildings which had been erected during the period of Ottoman rule were now being gradually demolished, while streets and squares were being constructed or renovated.

Панорамна фотография на София.
На преден план (вероятно)
мюсюлмански гробища, а в далечината
се различават църквата „Св. Крал“
и джамията „Баня Баши“
1885 г.

Още тогава в съществена черта на града се превръща неговото бързо разрастване. Към средата на 1880 г. започва разширяване в източна посока, районът около днешните бул. „Цар Освободител“, ул. „Московска“ и пл. „Александър Невски“. Земите там биват разпродадени на търг, последвани от частта между Цариградско шосе и днешния бул. „Янко Сакъзов“. Паралелно разширение се извършва и в северна посока, отвъд Шарения мост и Владайската река, където терени практически биват раздавани на бедните.

A panoramic view of Sofia: In the foreground can be seen an old *Muslim* cemetery while in the distance – the silhouettes of *St. Kral* Cathedral and the *Banya Bashi* Mosque
1885

Back then, Sofia's rapid growth had become an essential feature. By the middle of 1880, the *eastward expansion* had begun. The lands around present-day *Tzar Osvoboditel* Boulevard, *Moskovska* Street and *Alexander Nevsky* Square were being auctioned off, followed by the section between *Tzarigradsko Shose* and *Yanko Sakazov* boulevards. In parallel, a separate expansion was also taking place in the north, beyond the *Motley Bridge* and the *Vladaya* river, where the land was practically being freely allocated to the poor.

II

Променящият се
град към края
на XIX век

The Changing City
by the End of the XIX Century

Мъж в шопска носия и медал от Сръбско-българската война

Когато на 2 ноември 1885 г. избухва Сръбско-българската война, близостта на София до западната ни съседка я прави логична мишена. Благодарение на саможертвата на хиляди български войници и техните капитани обаче, заплахата е преодоляна.

A man in *Shope* folk costume, decorated with a military medal for participation in the Serbo-Bulgarian War

When the Serbo-Bulgarian War broke out on November 2, 1885, the proximity of Sofia to the western Bulgarian frontier made it a logical and valuable military target for the Serbian army. Thankfully, as a result of the actions and self-sacrifice of thousands of Bulgarian soldiers and their captains, that threat was neutralised.

Мъж в шопска носия
1888 г.

Щастливият акт на Съединението има значими последици и за София. Като столица на вече най-голямата по територия християнска страна на Балканите тя предлага все повече възможности. С годините миграцията към града се превръща в постоянен феномен.

A man in *Shope* folk costume
1888

The fortunate act of the Unification of Bulgaria had significant consequences for Sofia, too. Being the capital of the then largest Christian country in the Balkans, Sofia was able to offer even more opportunities to its citizens. Over the years, population influx had become a permanent phenomenon.

Студиен портрет на двама селяни от Софийско

Към края на века делът на неродените в столицата вече надхвърля половината от всичките ѝ жители. Идващи от различни части на страната, те спомагат за изменение на тогавашните софийски обичаи и привички, както и за навлизането на нови.

Studio portrait of two peasants from the Sofia region

By the end of the 19th century, the percentage of inhabitants of the capital city who had been born elsewhere, exceeded half of its total population. Having arrived from different parts of the country, these *newcomers* contributed to the gradual alteration of Sofia's traditions and habits, whilst introducing new ones in their place.

Гайдар в шопска носия 1889 г.

С увеличаването на населението и оформянето на елит се наблюдава и рязка промяна в облеклото. Традиционните дрехи се възприемат като нещо „селско“ и макар новодошлите бързо да възприемат новите порядки, старите облекла не изчезват напълно.

A bagpiper in a traditional *Shope* costume 1889

With the population increase and the formation of a social elite, there was a sudden change in the way people dressed. Traditional folk clothes were starting to be perceived as “peasant” or “rustic”, and although the *newcomers* quickly adopted the new styles, traditional costumes did not disappear completely.

Кадън мост над Перловската река (ул. „Граф Игнатиев“)

София сякаш сама бърза да се промени, за да може с гордост да се нарече столица на съединена България. Ако погледнем например района между бул. „Патриарх Евтимий“ и Перловската река по онова време, то той не е нищо повече от обикновен бостан. Към края на XIX век обаче започва застрояване и така възниква квартал Пехотински казарми. Градът вече достига Перловската река. Именно тогава приключва прокарването на емблематични улици като „Витошка“, „Солунска“, „Търговска“, „Леге“ и др.

The Kadin Bridge over the Perlovska River (Graf Ignatiev Street)

It seemed as if Sofia was eager to transform itself as soon as possible, in order to be rightfully regarded as the proud and modern capital of *united* Bulgaria. For instance, if you were to examine the area between *Patriarch Euthymius* Boulevard and the *Perlovska* river, it represented nothing more than a series of allotments and *melon gardens*. Towards the end of the 19th century, development here had finally begun, which signalled the emergence of the so called *Pehotni kazarmi* (Infantry barracks) district of Sofia. The city grew in size and had reached the Perlovska river. During this historic period, some of the emblematic streets of Sofia were completed, such as *Vitoshka*, *Solunska*, *Targovska* and *Le Gay* streets.

Къщата на Осман Нури паша

Градът вероятно щеше да запази ориенталския си облик, ако не бяха усилията на градоначалници като Димитър Петков. Амбициозен и глух за протестите на недоволните, той решава да събори малките къщурки и на тяхно място да се издигнат по-представителни, близки до онези в Европа сгради. По негово време са изградени ключови улици и площади, активно се работи по прокарването на тръбопровод, правят се планове за строеж на театър, нов общински дом и др.

The house of *Osman Nuri Pasha*

Perhaps Sofia would have retained its *Oriental* appearance had it not been for the efforts of mayors like Dimitar Petkov. Ambitious, determined and taking no notice of the protests of disgruntled citizens, he decided to demolish the small rickety houses and replace them with more representative and modern buildings, similar to most *Western European* settlements of the day. During Petkov's mayoral term, key streets and squares were built, the process of laying sewer pipelines was already underway, plans were drafted for the erection of a national theatre building as well as a municipal hall, etc.

Австро-унгарски дипломат на път към княжеската карета, съпроводен от почетна кавалерийска част

Поради васалния си статут Княжеството няма дипломатическо представителство в държавите от Великите сили. Това продължава до 1889 г., когато Австро-Унгария приема първия княжески дипломатически агент, резултат от активните отношения между Виена и София. Обратно, чуждестранни представители се установяват в страната още през 1879 г. С начина си на обличане, познания и естетически вкусове, както и с държанието си в обществото, дипломатите помагат за привнасяне на европейската култура, а столичани гледат на тях като на някакви необикновени особи.

An Austro-Hungarian diplomat on his way to the royal carriage, convoyed by an honorary cavalry unit

Due to its vassal status, the Principality of Bulgaria had no official diplomatic representation within the so called *Great Powers*. This lasted until 1889, when Austro-Hungary accredited its first Bulgarian diplomat. This was the result of active relations between Vienna and Sofia. Reciprocally, foreign representatives were present in the capital as early as 1879. In regards to the way these people dressed, their knowledge and aesthetic taste, as well as their overall behaviour within society, diplomats of the era had greatly contributed to the extensive introduction of contemporary European culture to Sofia, whose inhabitants perceived diplomats as outstanding and sublime people.

III

Новият век
и новите
възможности

A New Century
and New Opportunities

Портрет на Димитър Петков

1904 г.

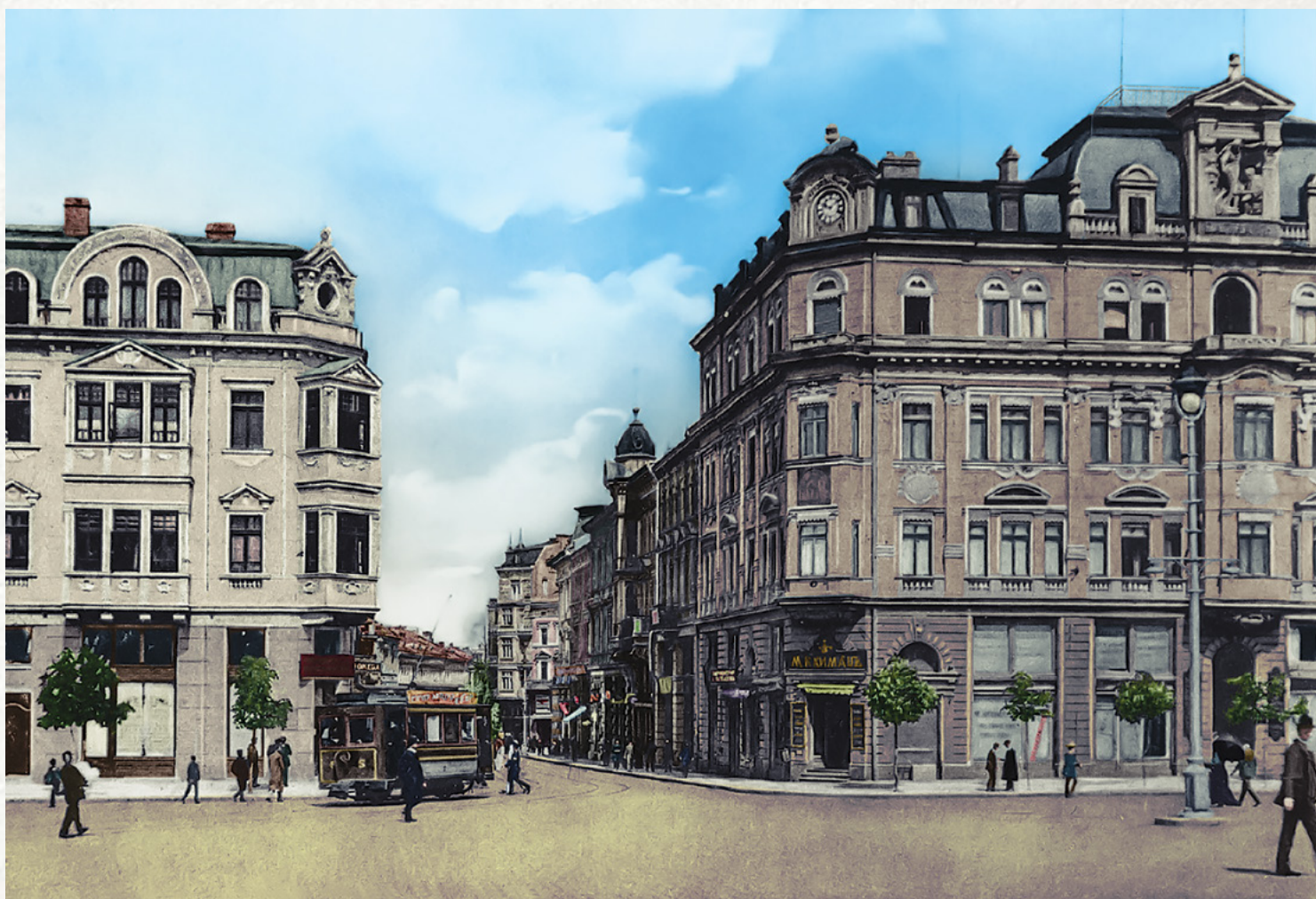
Първият столичен кмет, успял да се издигне до поста министър-председател, е Димитър Петков, който през 1906 г. застава начело на кабинета на Народнолибералната партия. Близко година по-късно е убит в центъра на София.

Portrait of Dimitar Petkov

1904

The first mayor of Sofia who had managed to expand his power and serve as Prime Minister was Dimitar Petkov, who headed the cabinet of the *People's Liberal Party* in 1906. After about a year in the office of acting Prime Minister, he was murdered in central Sofia.

Ул. „Търговска“ откъм страната на Двореца

През първото десетилетие на XX век в архитектурата на София навлиза сецесионът, а същевременно започва процес по павирането на улиците. Това повдига въпроса за подходящия тип павеа, а заедно с него и предпочитанията на софиянци, които през 1891 г. например не са въодушевени от асфалта по улиците, наричайки го „европейски боклук“. Междувременно на архитектурния фронт сецесионът лесно намира своето място и е възприет в редица сгради като Търговско-индустриалната камара, хотелите „Сердика“, „Юнион палас“ и гр.

Targovska Street viewed from the Palace square

In the first decade of the 20th century, the *Secession* architectural style took over Sofia. During the same time period, the process of paving the streets of the capital had begun. This raised the question of the appropriate type of pavement in conjunction with the preferences of Sofia's citizens, who, for instance, were not impressed by the use of asphalt for paving the streets in 1891, dubbing it "European garbage". Meanwhile, the aforementioned *Secession* architecture had already been widely implemented in a number of buildings, such as the *Chamber of Commerce and Industry*, the *Serdika Hotel* and *Union Palace Hotel*, etc.

Орлов мост 1910 г.

Към края на стария и началото на новия век архитектурните и културни влияния от Европа се усещат все по-осезаемо. Чуждите специалисти са отговорни за появата на много от знаковите места на столицата. Типичен пример в това отношение е Орлов мост, построен през 1891 г. по проект на чехите Вацлав Прошек и Адолф Вацлав (наричан погрешно Антонин) Колар. Орлите символизируют царската власт и българските диярбекирски заточеници, посрещнати малко след подписването на Санстефанския мирен договор на мястото, където е издигнат мостът.

Eagles' Bridge 1910

Towards the end of the 19th and beginning of 20th century, the architectural and cultural influences of Europe had already become evident. Foreign architects were responsible for the emergence of many of the landmarks of the capital. An example in this regard is the *Eagles' Bridge*, designed by Czechs Václav Prošek and Adolf Václav (often misnamed Antonin) Kolář, and built in 1891. The four eagles symbolise royal authority, as well as the Bulgarian captives in Diyarbakır who were greeted back shortly after the signing of the Treaty of San Stefano at the site where the bridge was later constructed.

Паметникът на Левски 1910 г.

Друг такъв пример е паметникът на Васил Левски. Работата започва още през 1878 г., но липсата на средства налага неговото неколнократно спиране. Проектант отново е Адолф Вацлав Колар, тогава градски архитект. Първоначалната идея е паметникът да стои на мястото, където Левски е обесен, но впоследствие е изоставена. Една малка част от необходимата сума е осигурена благодарение на дарения от народа. Паметникът е завършен през 1891 г., а тържественото му откриване става чак на 22 октомври 1895 г.

The monument of Levski 1910

Another example of an architectural landmark is the monument of Vasil Levski. Construction had begun as early as 1878, yet the lack of funding caused the process to stall on several occasions. The monument was designed by *Adolf Václav Kolář*, at that time officially commissioned as city architect of Sofia. The original concept was for the monument to be erected on the site where Levski had been hanged, but that was later abandoned. A small portion of the funds, required for the construction, was raised through donations made by the general public. The monument was eventually completed in 1891, but the ceremony of its unveiling took place on October 22, 1895.

Пред гарата: пренасянето на торса на коня на паметника на Цар Освободител

Разбира се, не може да подминем и паметника на руския цар Александър II, наречен Цар Освободител. Изграден е през 1903 г. и тържествено открит през 1907 г. по повод 30-годишнината от боевете на Шипка. Негов автор е флорентинският скулптор Арналдо Дзоки. Интересно е да се отбележи, че освен руския цар и неговите генерали, в релефа му са изобразени видни български общественици като Иван Вазов, Петко Славейков и събития като Санстефанския договор и Учредителното събрание в Търново.

At the Sofia train station: the transportation of the horse's torso, part of the monument of *Tzar-Liberator*

Naturally, it is hard not to mention the monument of the Russian Emperor Alexander II, called *Tzar-Liberator*. It was built in 1903 and was unveiled during a solemn ceremony in 1907 when Bulgaria marked the 30th anniversary of the *Battle of Shipka Pass*. The sculptor of the monument was Florentine Arnaldo Zocchi. Interestingly, in addition to the Russian Emperor and his generals, the reliefs of the monument also depict prominent Bulgarian public figures, such as Ivan Vazov, Petko Slaveykov, and historical events, such as the signing of the Treaty of San Stefano and the Constituent Assembly in Tarnovo.

